

saul van messel

sjiwwe over sjoeltje

saul van messel/sjiwwe over sjoeltje

toelichting

*sjiwwe = 7; meer speciaal de zeven
treurdagen na het sterven van een
naaste bloedverwant*

*sjiwwe zitten, het overoud gebruik
om gedurende 7 dagen op een laag
stoeltje of zelfs op de grond zitten
als teken van rouw*

*de traditionele formulering
waarmee joden in de treurweek
afscheid nemen van rouwenden:
"god trooste u ....."*

המקום ינחם אתכם

saul van messel
sjiwwe over sjoeltje

gerestaureerd

*niet meer passend
in mijn landschap
ontbeert die sjoel
natuurlijke verwantschap*

*met haar ruïne
eindelijk vergroeid
weet ik mij
nu eerst uitgeroeid*

Deze bundel "opstandege" poëzie verschijnt begin april 1989 als bijdrage tot de herinwijding van een sjoeltje, dat demonstreert hoe er - nagenoeg een halve eeuw na 1940 - met ons joodse verleden wordt gesold. Zie voor de illustratie pagina 31.

Fragmentarisch naar de *Winschoter* (4/1):

"Zoals alle Joodse Godshuizen in Nederland werd ook de synagoge in Bourtange kort na de bezetting gesloten en leeggeroofd.... Eindelijk, na 40 jaar van betrekkelijke vrede voor Israël, is het op 3 april zover, dat 'de Sjoel weer Sjoel wordt' met banken, de Heilige Arke, het podium voor de Rabbi en ingericht met tal van voorwerpen, zo typisch en traditioneel voor een synagoge..... Na de verschrikking van de oorlogsjaren werd twee keer een restauratie uitgevoerd, wat in 1974 resulteerde tot informatiecentrum voor de Vesting Bourtange. Allerwegen, ook buiten de Joodse gemeenschap, werd de behoefte tot het terugbrengen in oude stijl van de synagoge steeds groter. Dit resulteerde in 1987 tot oprichting van een commissie, waarin leden met naam en faam in de Joodse wereld en het dagelijks bestuur van de Stichting Vesting Bourtange..... 'Eindelijk komt dan ook in Bourtange een oorlogsmonument. Hoe de synagoge in de toekomst gebruikt zal worden door onze Joodse vrienden weten we nog niet, maar wel staat vast dat het gebouw open staat als synagogaal museum.'"

Kortom: wat vóór 1940 allang op weg was naar ondergang (los van de catastrofe), wat na 1945 definitief verleden was geworden, dat gaat nu een bloeiende toekomst tegemoet. As kiekkaaste. Veur de goijem; den jeudn hewwe hier nait meer. Noa mien bèste waitn.

vrijmoedige dialectiek

*als de goijem vóór 1940 een klein beetje
meer van alle joden zouden hebben gehouden -
hoefden ze na de oorlog niet zóveel
van die paar overgeblevenen te houden*

"SJIWWE" - ZEUVM - VAARREGELS

Uit DE REISKRANT (Telegraaf) 28-1-1989.

De gemeentebesturen van het Groningse Vlagtwedde en de Duitse buurgemeente Haren gaan nauwer samenwerken om dit grensgebied toeristisch te promoten.

Het vroegere kanaal naar Bourtange is in ere hersteld, zodat men nu ook over het water dit fraaie vestingstadje kan bereiken.

vroagn is vrij

*wèl wil dat eevm
in 1000 toaln vertoaln:
wenneer kwamm ze hier ook weer
dij 100 jeudn hoaln?*

V.V.V.

*boukn stoan vol
baankn stoan gust
veur neernzuit westerwol
binn jeudn indelk must*

numeri 24:5

*hou goud binn dien tinden....
(inzet van gebed bie ingoan van sjoel)*

*òl sjoeltje hier
nou bist ja weer schier
nou bist ja weer nuver
ik huver*

jizker veur opa

*dien jeudse nesjomme
kom ainmoal weeromme
vuil mit wat ik vuil
wat ik gromme en bromme*

minjen

*wat hèt dainst in sjoel veur neudn
10 jeudn bloots/10 jeudn
vertèl mie mor doe westerwol
woar ik ain jeude zuikn zol*

wèlput

*sjoeltje mit dien nije baankn
goud knap weer in 't olle klaid
'k zèg bie ofschaaid zachies danke:
wèl van laid doe/wèl van laid*

finish

*zo as ik die ainmoal heb zain
slicht sjoeltje van holt en stain
zo zai ik die op 't heden, wèl van piene
dèl/overbleevm van de mediene*

dèl: litteken

*"eindelijk wordt de sjoel weer
sjoel"*

*je lijkt op
een oude mond*

*met een vals gebit
dat redelijk zit*

*maar je bijt op
een onechte jiddisjkat*

*en de smaak
wordt nooit meer
je dàt*

herinwijding/toesterg

*mien fantesie
brocht vrouger
op 't heedn
zo dichtebie*

*dat waarkelkhaid
eerns-achteg vruig:*

*vinstoe 't slim
as ik mie
ook nog
nuig*

voyeur

*ik kiek deur gliedm/
heur ik ol jeudn:*

*doe/mostoe vandoage
boetn bliedm*

heur ik miezulm:

*as ik domt over
joe wil schriedm
mout ik hier
wel boetn bliedm*

op de stobben

*de geboren en zijn
bestemd te sterven/*

*de gestorven en om
eenmaal tot het leven
teruggebracht te worden*

(rabbijns)

*voordat men mij
van hier verdreef
voordat ik ooit
gedichten schreef*

*zag ik de dood
die hier verscheen
eenmaal/zowaar
ik leef*

*een blaadje uit
een jodenboek
ging zo maar
naar mijzelf op zoek*

*en vond mij
op een zomerdag
toen ik in 't gras
te slapen lag*

*hij zei tot mij
die zwarte dood
je bent van hier
maar wel een jood*

*ik droom dacht ik
en denk ik nog
en dromen zijn
altijd bedrog*

*maar toen ik
destijds wakker werd
als jood vervolgd
en geel besterd*

*dou hebn joe
daip oet dij koele
mie helleg vraagd
wat wuir van sjoele*

*doar - zee ik - woont 'n gooi
"ons jeudn bin' oet tied"*

*mor goddank/nou is 't mie mooi
bin 'k as 'n ingel bried*

*om 't sjoeltje dat
vernijt op 't heedn
schierder nog oet zugt
as in 't verleedn*

WESTERWOLDE

JOODSE BALLADE (1986)

*O wüszst ich doch den Weg zurück
Den lieben Weg zum Kinderland!*

Klaus Groth/Johannes Brahms

*vannacht in mijn dromen
zong een dronken archief
westerwolde - mag ik komen
ik heb je zo lief*

*een dronken archief
voor mijn nachtelijke dromen
mij persoonlijk zo lief
waar niemand mag komen*

*op de grond lagen vodjes
met namen van joden
aan de wand hingen bordjes
voor joden verboden*

*als gewoonlijk wroette ik
volstrekt ongestoord
in het onderzoek
naar mijn voorouders voort*

*die 'k als legkaart passend
bij elkander vond
in al die paperassen
verstrooid in het rond*

*een kille zo bont
dat geen sjoeltje bestond
voor allen die ik aantrof
verstrooid op die grond*

*westerwolde - mag ik komen
ik heb je zo lief
dreunde in mijn dromen
dat dronken archief*

*ik heb ze na aandringen
zo ver gekregen
dat ze met mij gingen
in stromende regen*

*met mij naar het sjoeltje
van bourtange gingen
om te oren als vroeger
om gazzones te zingen*

*maar toen wij tezamen
het archief straal bezopen
bij het sjoeltje kwamen
was dat niet eens open*

*er stonden wat groepjes
buiten te wachten
museum-bezoekers
ver van mijn nachten*

*ben ik in gezelschap
van al die joden
naar de stobben gestapt
diep onder de zoden*

*daar lalden wij luidkeels
met het dronken archief
westerwolde - westerwolde
ik heb je zo lief*

*ik heb je zo lief
tot diep in mijn dromen
met mijn dronken archief
waar niemand mag komen*

oren: bidden

gazzones: synagogale gezangen

de stobben: joodse begraafplaats

tussen vlagtwedde en bourtange

ahasverus

*boesjeude zél
die kriegn*

*der binn haildal
gain jeudn meer*

*boesjeude komt
aaltied weer*

noawoarn

*goa mor rusteg veurbie
doe rusteloze tied
ik goa as 't mout
wel eevm opzied*

k.z.-syndroom

1943/1945

*ask herhaal/doesndmoal
zokke zulfde poëzie*

*vragt verdrutsoam vlakke taal
wat dust aink mit mie*

*ik broek die mien taal
as jeuds instermint*

*wel doesndmoal
ik dink voak hou kint*

*doesndmoal en nóg meer
aal deur aignst poëzie*

*den dat slim zere zeer
gaait nooit es veurbie*

tekört

*grunnegers/nederlands/heibreeuws/jiddisj
enter over twenter*

*ik treur ter nog aaltied om:
geef mie mien jeudn weerom*

*wat dou ik aans mit joe
woorn/woorn/aaltemoal*

*aaltemet
in nog 'n aandre taal?*

Bij de illustratie op pagina 4

De rest van het sjoeltje zoals die (op verzoek van mij) werd gefotografeerd ten behoeve van het aan *joden* gewijde nummer van het *Maandblad "Groningen"*, 16 april 1970. Tezamen met de treurige overblijfselen van dat andere sjoeltje van Nieuwe Schans. Ik fungeerde destijds als gastredacteur.

Vergelijk mijn ballade *boertange* (*vaderland in den vreemde*, 1982):

*toen na de oorlog vol verlangen
ik mij ook hier weer had vertoond
bleek het mooie sjoeltje van boertange
als woonhuis door een gooi bewoond*

N.B.

Kan dat huurcontract niet eens worden opgediept?
Ik bin snuusterg.

Kolofon

Rosj Hasjana 5745 (september1984) verscheen van mij
BOERTANGE/Tien gedichten over één thema.

Sjiwwwe over sjoeltje verschijnt april 1989. En 't-in is nog nait ter heer.

Dit spoken-sjoeltje *blijft* me inspireren! Ook en vooral als sociologisch fenomeen.

De oplaag van deze bundel is 200 exemplaren.

Copyright: Jaap Meijer, Heemstede
Zetwerk en opmaak: Pieter Jonker, Haule
Druk: Van der Meer BV, Oosterwolde
Uitgave: Nobilis, Postbus 153, 8430 AD Oosterwolde

Sjiwwwe over sjoeltje is het zesde deeltje van de Nobilis-reeks

